

TRIBUNA

#StopCorporateImpunity

Sandra Martínez

Coordinadora del programa “Empreses, Conflictes i Drets Humans” de l'ICIP

Les entitats empresarials transnacionals són considerades un dels principals agents de la globalització perquè concentren una gran part de l'activitat econòmica internacional: actuen com a medi de la vocació universal del capital i integren, a nivell mundial, producció tecnològica, mercats, fluxos comercials i financers, així com decisions polítiques. En aquest context, algunes empreses transnacionals (d'ara en endavant, ETN) fixen com a objectiu prioritari el seu màxim benefici i, en conseqüència, el servei a la comunitat lligat a l'interès públic queda relegat a un segon pla en el marc de la seva praxis.

Amb freqüència, operacions empresarials transnacionals tenen impactes negatius i sistèmics sobre les persones i el medi ambient: l'explotació infantil, l'esclavitud, els delictes mediambientals i contra la salut de les persones, l'espoli de recursos, la creació de deutes de país, així com la tortura, abusos i agressions sexuals, són alguns dels mitjans i de les conseqüències atroces que tenen lloc arreu del món en nom de la globalització de l'economia i la rendibilitat empresarial. Alhora, persones defensores de drets humans i mediambientals que s'oposen als megaprojectes i a les indústries extractives són amenaçades i assassinades per actors transnacionals, sovint amb la complicitat de les forces de l'Estat. Tan sols en el 2017 més de 300 persones van ser assassinades per protegir els drets de les seves comunitats per sobre dels interessos econòmics.

Per comprendre la complexitat actual del poder econòmic, és important tenir en compte que la globalització de l'economia no es deslliga de la globalització social i cultural. D'una banda, modifica la balança de poder entre governs i empreses, així com entre els

països en desenvolupament i els països desenvolupats. D'altra banda, facilita processos d'homogeneïtzació impulsats per corporacions del Nord global que expandeixen i reforcen la seva influència per sobre de la identitat local. En aquest sentit, les transformacions en les relacions entre els actors globals i les conseqüències de les seves activitats econòmiques transnacionals contrasten amb el fet que les obligacions en matèria de drets humans i mediambientals es dirigeixen als Estats, fet que ocasiona una sèrie de deficiències en l'abordatge normatiu de la problemàtica i posa sobre la taula el debat de si les empreses haurien de ser també responsables de la garantia i el respecte dels drets humans¹.

“ La persistència de violacions corporatives dels drets humans posa en dubte que els Principis Rectors aprovats per Nacions Unides siguin suficients ”

Amb la voluntat de fer operatiu el marc de Nacions Unides en matèria de drets humans i empreses, es va concretar el 2011 un codi de conducta a nivell mundial mitjançant l'aprovació pel Consell de Drets Humans (UNHRC, per les seves sigles en anglès) dels “Principis Rectors sobre les empreses i els drets humans: posada en pràctica del marc de les Nacions Unides per a ’protegir, respectar i remeiar”. L'objectiu d'aquests 31 principis és proporcionar un referent mundial per prevenir i fer front als impactes negatius que les activitats empresarials poden causar sobre les persones i el medi ambient.

En els darrers anys, els Estats han impulsat la implementació dels principis rectors mitjançant l'adopció de plans d'acció nacionals específics per a cada país. Si bé aquests instruments són una primera aproximació al control de les ETN en relació al respecte dels drets humans, han estat criticats per la seva ineficàcia a l'hora de responsabilitzar-les, ja que responen a la voluntarietat. A més de la pròpia limitació del corpus jurídic que condiciona l'abordatge, les corporacions creen complexes cadenes de subministraments i grups empresarials que dificulten l'atribució de

responsabilitats.

El descontentament de la societat civil pel que fa a la insuficiència d'aquests instruments de *soft law* va motivar el reclam d'un tractat legalment vinculant. En aquest context, el 2014 es va aprovar la Resolució 26/9 per part del Consell de Drets Humans, la qual establia la creació del Grup de Treball Intergovernamental de composició oberta (OEIGWG, per les seves sigles en anglès), tot i l'oposició frontal de les grans potències i els *lobbies* empresarials. El mandat de l'OEIGWG és, precisament, elaborar un instrument jurídicament vinculant que reguli, en el marc del dret internacional dels drets humans, les activitats de les ETN i altres empreses comercials.

Presidit per l'Equador, el grup de treball intergovernamental es va reunir tres vegades (juliol de 2015, octubre de 2016, octubre de 2017) per debatre sobre la naturalesa i condicions del tractat vinculant de regulació de l'activitat de les ETN i altres tipus d'empreses d'acord al Dret Internacional dels Drets Humans. El setembre de 2017 la presidència va exposar els elements per a un esborrany d'instrument legalment vinculant i el juliol de 2018 es va emetre l'esborrany zero.

“ El projecte de control actual a les empreses no contempla mecanismes de participació de la societat civil ni inclou perspectiva de gènere ”

Amb la finalitat d'abordar el contingut del tractat, al llarg de la setmana del 15 al 19 d'octubre d'enguany es va desenvolupar a Ginebra la quarta sessió del Grup de Treball, evidenciant-se que, tres anys després de la primera reunió, continuen les reticències de la Unió Europea (UE) i d'altres estats com Mèxic, Brasil o els Estats Units.

El representant de la UE va assenyalar que els Principis Rectors ja són suficients per lluitar contra les violacions de drets humans i que no es requereix d'una norma addicional. La persistència de violacions corporatives de drets humans, però, posa en dubte la seva afirmació. Moltes organitzacions i moviments socials d'arreu del món denuncien l'estratègia obstructionista de la UE, considerant que defensa els interessos

de les empreses per sobre dels de la ciutadania, tot i tenir el mandat del Parlament Europeu que l'insta a participar activament en les negociacions. Així mateix, malgrat el canvi de govern a la Moncloa, la línia política que s'està mantenint a Espanya és la de cenyir-se a la posició europea: seguir sense participar ni activament ni positiva.

Pel contrari, més de 250 organitzacions de 80 països van participar un any més a la sessió de Ginebra en el marc de La Campanya Global per a Reivindicar la Sobirania dels Pobles, Desmantellar el Poder Corporatiu i Posar Fi a la Impunitat (Campanya Global)² i, on paral·lelament als actes del Grup de Treball, van organitzar la “Setmana de mobilització dels pobles” amb l'etiqueta #StopCorporateImpunity que va ser tendència a xarxes socials. Centenars d'ONG, sindicats, moviments socials i comunitats afectades per violacions dels drets humans de les ETN es van tornar a mobilitzar per continuar pressionant els governs, presentar les seves propostes perquè el document base del procés de negociació tingui els estàndards més elevats possibles de protecció dels Drets Humans, per donar testimoni de la persistència de les vulneracions i evidenciar la força de les veus dels que pateixen la major impunitat corporativa. L'objectiu final és intentar evitar que el procés de negociacions faci descarrilar el tractat vinculant.

La Campanya Global va exposar en el període de sessions³ que l'esborrany actual no recull els avenços ni les aportacions dels debats celebrats anteriorment. Si bé el projecte d'instrument jurídicament vinculant és un pas rellevant perquè assenyala elements prioritaris com els drets de les víctimes, la prevenció de les violacions dels drets humans, els mecanismes de cooperació entre Estats i l'assistència legal mútua, no resulta un instrument vinculant operatiu. L'esborrany no preveu l'obligació directa de les ETN ni un mecanisme d'aplicació internacional eficaç; només proposa la creació d'un comitè de dotze membres experts amb la potestat de realitzar comentaris generals, proporcionar recomanacions, donar suport als Estats en la implementació i redactar informes anuals. S'evidencia, per tant, una absència de mecanismes i instàncies adequades per exigir la responsabilitat de les ETN en l'àmbit internacional, ja que les seves obligacions es redirigeixen a les legislacions nacionals, i els sistemes internacionals i regionals no estan dissenyats per rebre denúncies contra les empreses.

“ Hi ha la necessitat urgent de comptar amb un marc regulador vinculant per a les empreses transnacionals, amb obligacions directes a les corporacions ”

Alhora, el projecte d'instrument vinculant no contempla mecanismes de participació de la societat civil, no inclou una perspectiva de gènere interseccional, no conté articles sobre el paper de les institucions financeres internacionals, ni fa referència als acords internacionals de comerç i inversió com a marc d'impacte de les violacions dels drets humans comeses per les ETN.

La investigació, documentació i seguiment en les darreres dècades, realitzats per organismes internacionals, centres d'estudi, organitzacions no governamentals i moviments socials, sobre les conseqüències socials i ambientals de les activitats d'aquestes empreses arreu del món, demostren la necessitat urgent de comptar amb un marc regulador vinculant per a les ETN. Les obligacions d'aquestes empreses haurien d'existir amb independència del marc jurídic vigent en els Estats d'acollida, d'origen o afectats, i obligar al conjunt de l'entitat, incloent-hi les seves cadenes de subministrament. Pel contrari, el projecte de tractat situa als Estats com a responsables del control de les activitats, adoptant un *modus operandi* que s'ha demostrat insuficient. Si bé organitzacions empresarials, com la *International Chamber of Commerce* o la *International Organization of Employers*, defensen que el Tractat vinculant ataca per si sol la sobirania dels Estats i crea inseguretat, la totalitat de les organitzacions de la Campanya Global coincideixen a l'hora de reclamar la necessitat de transcendir els Principis Rectors de les Nacions Unides imposant obligacions directes a les empreses.

És de vital importància reconduir el focus d'orientació actual perquè la responsabilitat de les empreses i els drets de les víctimes puguin garantir-se independentment de les obligacions dels Estats, les quals estan condicionades per polítiques neoliberals de desregulació, privatització i reducció de les polítiques públiques. El fer recaure la

càrrega de la implementació en els Estats ignora dos contextos freqüents de bloqueig: o bé els Estats tenen menys poder que la corporació que busquen regular o responsabilitzar, o bé són còmplices -actius o passius- de les violacions dels drets humans perpetrades per aquestes empreses.

Les ETN haurien d'aprofitar la seva actual capacitat de gestió mundial per esdevenir agents actius de transformació en un marc de justícia global. És precisament la lluita persistent de comunitats locals i de col·lectius afectats i el treball compromès de visibilització i incidència de milers d'organitzacions socials el que permet apuntar les mancances actuals per fer front a l'arquitectura de la impunitat. Serà, alhora, el que permetrà trencar amb el simbolisme institucional que pot resultar còmplice d'atrocitats i avançar, finalment, cap a un canvi real de paradigma.

1. La revista *Per la Pau* de l'ICIP ha publicat el monogràfic Empreses i drets humans" (febrer 2017). Un monogràfic a la relació entre les empreses i els drets humans.

2. La Campanya Global és una xarxa de més de 250 moviments socials, organitzacions de la societat civil, sindicats i comunitats afectades per les activitats de les empreses transnacionals, particularment a Àfrica, Àsia, Europa i Amèrica Llatina. És una resposta estructural global de pobles als abusos del poder corporatiu que busquen facilitar el diàleg, l'estratègia, l'intercanvi d'informació i experiències, per donar un espai de visibilitat a les resistències i el suport a les lluites contra les empreses transnacionals. La Campanya Global ha elaborat una versió del Tractat que recull totes les seves demandes:

3. Per conèixer la totalitat de comentaris i propostes realitzades per la Campanya Global en el marc de la 4a sessió sobre el projecte d'instrument jurídicament vinculant consulteu el següent document.

Fotografia : Fòrum sobre Empreses i Drets Humans de Nacions Unides, Ginebra, novembre de 2018

© Generalitat de Catalunya